

Rejent * rok 18 * nr 6(206)
czerwiec 2008 r.

Recenzja

Rozprawy z prawa prywatnego, prawa o notariacie i prawa europejskiego, pod redakcją Edwarda Drozda, Aleksandra Oleszki i Maksymiliana Pazdana, ofiarowane Panu Rejentowi Romualdowi Sztykowi, Kluczbork 2007, s. 577

Dorobek piśmiennictwa prawniczego został wzbogacony o wartościową pozycję, jaką są *Rozprawy z prawa prywatnego, prawa o notariacie i prawa europejskiego*. Jest to obszerna praca zbiorowa ofiarowana Romualdowi Sztykowi, twórcy i wieloletniemu redaktorowi naczelnemu Rejenta, w dowód uznania dla Jego dokonań, przez grono przyjaciół i współpracowników skupionych wokół tego pisma. Każdy, nawet przypadkowy czytelnik Rejenta wie, że pismo to stworzył notariusz Romuald Sztyk i swoją ogromną pracą spowodował, że jest uznawane za jeden z najlepszych periodyków z zakresu prawa cywilnego i handlowego. Dzięki zdolnościom organizatorskim i cechom charakteru potrafił skupić wokół pisma najwybitniejszych przedstawicieli polskiej nauki prawa, zwłaszcza cywilnego, handlowego i międzynarodowego prywatnego, a także przedstawicieli praktyki prawniczej. Nic też dziwnego, że w dedykowanej Mu Księdze Pamiątkowej grono Autorów jest bardzo liczne (aż 38 osób).

Księga podzielona jest na trzy części: prawo prywatne, prawo o notariacie i prawo europejskie. W pierwszej, najobszerniejszej, zamieszczonych jest 25 artykułów.

Otwiera ją ciekawy artykuł Adama Bieranowskiego *Koncepcja mieszkania rodzinnego jako przedmiotu szczególnej i kompleksowej ochrony prawnej*. Poruszana w nim problematyka nie ma zbyt wiele miejsca w polskiej literaturze prawniczej, co wynika także z fragmentarycznych uregulowań prawnych w tym zakresie, dlatego Autor przed omówieniem obowiązującego stanu prawnego i wniosków *de lege ferenda* przedstawił koncepcje ochrony mieszkania rodzinnego w wybranych europejskich porządkach prawnych. Określając specjalny status mieszkania rodzinnego w prawie polskim, Autor zauważa, że „sporadycznie tylko pojawiają się przepisy kształtujące w odniesieniu do określonych typów praw podmiotowych wspólność małżeńską (art. 680¹ k.c. oraz uchylony art. 215 § 2 i 3 prawa spółdzielczego)”. Uwagi te są bardzo cenne, szkoda tylko, że nie możemy poznać poglądu Autora co do uregulowań zawartych w obecnie obowiązującej ustawie o spółdzielniach mieszkaniowych. Mając na uwadze zainteresowania Autora tą problematyką, można mieć nadzieję, że będzie to przedmiotem odrębnej publikacji.

W artykule *Ochrona własności nieruchomości w prawie polskim – wybrane zagadnienia* Lidia Błądek przedstawiła ograniczenia w rozporządzaniu prawem własności nieruchomości wynikające z ustawy z dnia 11 kwietnia 2003 roku o kształtowaniu ustroju rolnego oraz innych ustaw, w aspekcie ich zgodności z Konstytucją RP oraz podstawowymi aktami prawnymi Unii Europejskiej. Autorka, wykazując sprzeczność tych uregulowań prawnych z Konstytucją i prawem unijnym, zdecydowanie przeciwstawia się takim rozwiązaniom legislacyjnym.

Zagadnienia mające doniosłe znaczenie praktyczne, zwłaszcza w prawie cywilnym i finansowym, związane z organizacją działalności gospodarczej przedsiębiorców i więzi między poszczególnymi jednostkami organizacyjnymi podmiotów, omówił Jan Brol w wyczerpującym artykule popartym orzecznictwem sądowym i literaturą, zatytułowanym *Z problematyki wielości przedsiębiorstw jednego przedsiębiorcy*. Autor słusznie uważa, że na aprobatę zasługuje dominujący kierunek w orzecznictwie Sądu Najwyższego o dopuszczalności wykładni art. 55¹ k.c. w kierunku stwierdzenia samodzielności niektórych jednostek organizacyjnych przedsiębiorcy.

Rolę badań naukowych, orzecznictwa sądowego, w tym w szczególności Trybunału Konstytucyjnego, jako czynnika rozwoju prawa rolnego przedstawił Roman Budzinowski w artykule *Nauka jako czynnik rozwoju*

prawa rolnego. Ważne jest, co podkreśla Autor, by polska nauka miała w miarę całościowe opracowanie problematyki prawa rolnego (jak np. prawo włoskie) oraz by prowadziła pogłębione badania rolnego prawa wspólnotowego, chociażby w celu dostosowania prawa krajowego do funkcjonowania rolnictwa w warunkach Polski w UE.

Inny charakter ma natomiast artykuł Edwarda Drozda *Podział do korzystania nieruchomości wspólnej*. Jest on naukową analizą przepisów kodeksu cywilnego i ustawy o własności lokali regulujących współkorzystanie z nieruchomości w ramach współwłasności nieruchomości wspólnej, dotyczy więc bardzo istotnej dla praktyki problematyki prawnej. Autor, który oprócz działalności naukowej ma kontakt z praktyką, potrafi dostrzec problemy niezauważane często przez teoretyków, a rozległa wiedza pozwala mu na przedstawienie możliwości ich rozwiązywania. W przedstawianym artykule omawia charakter podziału *quoad usum*, formę i sposób zawierania umowy, a następnie rozważa zagadnienia związane z charakterem tego podziału w przypadku nieruchomości wspólnej dla większej ilości lokali wyodrębnionych (tzw. dużej wspólnoty), ustosunkowując się do stanowiska występującego w orzecznictwie i piśmiennictwie, że podział taki jest czynnością zwykłego zarządu. Dochodzi do słusznej, moim zdaniem, konkluzji, że „podział do korzystania nieruchomości wspólnej wymaga zgody wszystkich współwłaścicieli i nie powinien być traktowany schematycznie jako czynność przekraczająca zwykły zarząd, która w świetle art. 24 ustawy o własności lokali nie wymaga jednomyślności”.

W następnym, obszernym artykule, zatytułowanym *Charakter prawny wspólnoty mieszkaniowej*, Józef Frąckowiak w oparciu o orzecznictwo i doktrynę przedstawia istotę i cechy wspólnoty mieszkaniowej, omawia różnice między prawami właścicieli lokali dokonujących czynności prawnych w ramach stosunku współwłasności i wspólnoty mieszkaniowej, a w części, moim zdaniem najważniejszej, mającej istotne znaczenie w praktyce, zajmuje się wspólnotą mieszkaniową jako jednostką organizacyjną wyposażoną w zdolność prawną, zdolność do czynności prawnych i zdolność sądową. Analiza tych zagadnień poparta obszerną literaturą i orzecznictwem skłania Autora do wniosku, że wspólnota mieszkaniowa w obrocie prawnym i odbiorze społecznym traktowana jest jako podmiot, a „temu zapotrzebowaniu dobrze wychodzi naprzeciw ujmowanie wspólnoty mieszkaniowej jako jednostki organizacyjnej, o której mowa w art. 33¹ k.c., czyli tzw. osoby ustawowej”.

Już tytuł artykułu Edwarda Gniewka, *Zabezpieczenie roszczenia pauliańskiego*, wyjaśnia, że Autor, zajmujący się na co dzień prawem cywilnym materialnym, zajął się tym razem również kwestiami procedury cywilnej. Rozważania Autora dotyczą przesłanek, trybu i formy zabezpieczenia tego roszczenia i przedstawione są metodą porównawczą w stosunku do niedawno zmienionych przepisów proceduralnych w tym zakresie. Autor krytycznie odnosi się do praktyki sądowej, m.in. w zakresie dotyczącym braku uprawdopodobnienia przez uprawnionych przesłanki, że dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela, a pozwany o tym wiedział lub przy dołożeniu należytej staranności mógł się dowiedzieć. Obszerna część artykułu poświęcona jest zabezpieczeniu roszczeń niepieniężnych na nieruchomości przez nakazanie wpisania stosownego ostrzeżenia w księdze wieczystej (art. 775 § 1 pkt 5 k.p.c.). Bardzo cenne są uwagi Autora dotyczące zabezpieczenia tych roszczeń w drodze hipoteki i argumenty w nich określone, że roszczenie paulińskie, jako niepieniężne, nie może być zabezpieczone hipoteką przymusową.

Artykuł Jacka Góreckiego *Zapis windykacyjny – uwagi de lege ferenda* będzie z pewnością stanowił istotny wkład w toczących się pracach nad reformą prawa spadkowego. Autor już na wstępie podkreśla, że obecnie spadkodawca nie może skutecznie zdecydować o sposobie podziału spadku, w związku z czym powinny nastąpić zmiany w tym zakresie. Czy rozwiązaniem może być zapis windykacyjny? By podjąć próbę odpowiedzi na to pytanie, Autor przedstawia regulacje zapisu windykacyjnego w niektórych państwach europejskich (Francji, Belgii, Luksemburgu i Włoszech), omawiając zakres uprawnień i niektóre różnice wynikające z tych uregulowań. Następnie szczegółowo analizuje uprawnienia przysługujące na podstawie zapisu windykacyjnego i zapisu zwykłego, określając zalety i wady każdego z rozwiązań. Nie rozstrzyga jednak na korzyść jednego z nich. Stwierdza w końcowej części, że jeżeli wolą testatora będzie przyznanie określonego przedmiotu spadkobiercy, wówczas skorzysta z zapisu zwykłego. Chyba że wprowadzona zostanie do polskiego systemu prawa możliwość sporządzenia testamentu działowego.

W artykule *Czy prawo procesowe cywilne normuje zakres zabezpieczenia przez hipotekę zwykłą roszczeń o odsetki i koszty postępowania?* Andrzej Jakubecki przedstawia zagadnienia budzące w doktrynie i orzecznictwie wątpliwości, a jednocześnie bardzo istotne dla praktyki sądowej,

notarialnej i bankowej. Swoje rozważania opiera Autor na rozwiązaniach uprzednio obowiązujących w zakresie dotyczącym prawa wieczystoksięgowego i prawa cywilnego, a także uregulowaniach dotyczących zastawu, przytaczając bardzo szczegółowo literaturę i orzecznictwo. Szczególnie szeroko omawia Autor art. 69 ustawy o księgach wieczystych i hipotece zawierający odesłanie do odrębnych przepisów i rozbieżności dotyczących stosowania *per analogiam* nie tylko przepisów kodeksu postępowania cywilnego, ale również przepisów kodeksu postępowania administracyjnego. Autor, moim zdaniem, słusznie przyjmuje, że jedynym przepisem normującym zakres, w jakim hipoteka zabezpiecza roszczenie o nieprzedawnione odsetki i koszty postępowania, jest art. 1025 § 3 k.p.c. i że na podstawie tego przepisu można ustalić, iż hipoteka obejmuje nieprzedawnione odsetki za okres dwóch lat oraz koszty postępowania w wysokości nieprzekraczającej dziesiątej części kapitału.

Na czym polega możliwość sprawowania funkcji członka zarządu spółki kapitałowej przez inną spółkę, wyjaśnia Wojciech Klyta w artykule *Osoba prawna jako piastum organu spółki*. Autor podkreśla, że wynikający z art. 18 k.s.h. zakaz wykonywania zarządu spółki kapitałowej przez osobę prawną jest powszechnie akceptowany również w innych systemach prawnych, chociaż występują systemy dopuszczające możliwość powierzenia spółce kapitałowej funkcji członka zarządu spółki (system francuski i angielski). Autor słusznie uważa, że przeciwko możliwości pełnienia tych zadań przez osobę prawną przemawia choćby ta okoliczność, że osoba prawna nie dokonuje samodzielnie procesów myślowych i decyzyjnych, a wykonują je za nią określone osoby fizyczne. W podsumowaniu Autor stwierdza, że rozszerzenie struktury organów spółki kapitałowej jest niecelowe.

Agata Kozioł jest autorką artykułu *Wspólność majątkowa małżeńska a udział w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością – uwagi na tle art. 183¹ k.s.h.*, w którym omawia problematykę o dużej doniosłości praktycznej, w zasadzie niebędącej przedmiotem zainteresowania doktryny po wprowadzeniu tego przepisu do kodeksu spółek handlowych i nowelizacji kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z 2004 r. Autorka przedstawia sytuację prawną współników spółki z o.o. przed nowelizacją tych kodeksów i wskazuje liczne rozbieżności doktrynalne i wątpliwości praktyczne po wprowadzeniu art. 183¹ k.s.h.

Marek Kuryłowicz (profesor prawa rzymskiego) należy do grona uczonych, którzy potrafią znakomicie wykorzystywać rozległą wiedzę historyczną do współczesnych projektów reformowania prawa cywilnego. W artykule *Fideicommissum hereditatis, zapis uniwersalny i substytucja powiernicza* powraca do zasygnalizowanego w 1991 roku w Rejencie artykułu dotyczącego zapisu uniwersalnego i podstawienia powierniczego, (w którym widział ich miejsce we współczesnym polskim prawie spadkowym) i omawia te instytucje w świetle najnowszych badań dotyczących prawa rzymskiego, nakreślając ich zarys w kolejnych okresach historycznych w Polsce. Jak wiadomo, dekret – Prawo spadkowe z 1946 r. i kodeks cywilny odrzuciły te rozwiązania. Jednakże postulat przywrócenia podstawienia powierniczego znalazł się w Zielonej Księdze, obejmującej założenia nowego kodeksu cywilnego. Autor przedstawia projekt unormowań kodeksowych, który przygotował Franciszek Longchamps de Berier i uznaje, że doświadczenia historyczne oraz europejskie kodyfikacje cywilne przekonują do wprowadzenia zapisu powierniczego czy substytucji fidejucyjnej do polskiego prawa spadkowego.

Już sam tytuł artykułu Andrzeja Mączyńskiego *Prawo do lokali mieszkalnych w budynkach spółdzielczych* mówi o tym, że tematyka rozważań Autora, specjalisty prawa spółdzielczego z dużą praktyką orzeczniczą w Trybunale Konstytucyjnym, będzie bardzo interesująca dla praktyki sądowej i notarialnej. I rzeczywiście, Autor nie tylko omawia wszystkie kategorie praw do lokali spółdzielczych, ale również porusza wiele zagadnień budzących wątpliwości przy stosowaniu ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych, szczególnie po jej noweli z 14 czerwca 2007 r., przedstawiając sposoby ich rozwiązania. Dotyczy to przede wszystkim „uwłaszczenia” członków dysponujących uprawnieniami wynikającymi z lokatorskiego prawa do lokalu. Autor nie mógł dostrzec, co jest oczywiste, wszystkich problemów występujących w tym zakresie w praktyce. Ciekawy byłby Jego głos dotyczący nabywania własności lokalu przez małżonków w sytuacji, gdy przydział prawa lokatorskiego otrzymało jedno z nich, będąc jeszcze stanu wolnego. Brak unormowania tego problemu w ustawie o spółdzielniach mieszkaniowych powoduje, że praktyka jest rozbieżna: zwolennicy nabycia własności przez małżonków na zasadzie wspólności ustawowej małżeńskiej argumentują, że wobec braku odrębnych uregulowań stosować należy przepisy kodeksu rodzinnego i opie-

kuńczego, tym bardziej że kredyt mieszkaniowy był w części spłacany również przez współmałżonka, a ponadto przy nabyciu własności lokalu, do którego przysługuje uprawnionemu prawo najmu (art. 48 ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych) możliwe jest tylko nabycie na wspólność, inni uważają, że nabycie powinno nastąpić na majątek odrębny członka, który otrzymał przydział lokalu, na zasadzie surogacji.

Ryszard Mikosz w artykule *Obowiązek zapobiegania szkodom w środowisku (kilka uwag systemowych na tle obowiązującej regulacji prawnej)* omawia ważną, bo uznaną za konstytucyjną, zasadę ustrojową państwa, problematykę zapobiegania szkodom w środowisku. Ochrona środowiska i odpowiedzialność za szkody ekologiczne uregulowane są w kilku aktach normatywnych (ustawie z 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska, ustawie z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie oraz w kodeksie cywilnym). Autor omawia komplikacje wynikające z niespójnych przepisów i stwierdza w zakończeniu, że ustawodawca nie troszczy się o zgodność nowo wprowadzanych rozwiązań z wcześniej obowiązującymi.

Odpłatne nabycie własności do majątku wspólnego małżonków to tytuł artykułu Mirosława Nazara. W pierwszej części – uwagach ogólnych – Autor przedstawia nie zawsze dostrzeżoną kwestię, że nabycie własności do majątku wspólnego nie stanowi czynności zarządu majątkiem wspólnym, gdyż dopiero po jej nabyciu rzecz lub prawo wchodzi do tego majątku. W wypadku odpłatnego nabycia własności czynnością zarządu będzie dopiero spełnienie świadczenia wzajemnego z majątku wspólnego. Następnie Autor omawia zasadę współdziałania małżonków w wykonywaniu zarządu majątkiem wspólnym, a w części drugiej i trzeciej odpłatne nabycie nieruchomości (bardzo szczegółowo) i także nabycie ruchomości, przedstawiając propozycje interpretacji unormowań zawartych w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym po nowelizacji tego kodeksu z 2004 r.

Charakter prawny indosu wekslowego oraz skutki prawne, jakie mogą wywołać podmioty prawne posługujące się indosem wekslowym, omawia Leszek Ogiegło w artykule *Prawny charakter indosu wekslowego*. Po określeniu pojęcia indosu Autor przedstawia stanowisko doktryny dotyczące jego charakteru i opowiada się za stanowiskiem, które określa go jako jednostronną czynność prawną. Dla uzasadnienia stanowiska poddaje analizie działania podejmowane przez indosanta.

Ciągle aktualne zagadnienia dotyczące pełnomocnictw przedstawia w artykule *Pełnomocnictwo nieodwołalne w praktyce notarialnej* Jadwiga Pazdan. Rozważania oparte są na bardzo bogatej literaturze polskiej i niemieckiej oraz orzecznictwie, a analiza prowadzona jest przy wykorzystaniu przykładów występujących w praktyce bankowej i notarialnej. W artykule zawartych jest wiele wskazówek do bezpośredniego zastosowania w praktyce notarialnej.

Tytułowe *Zobowiązania umowne dotyczące nieruchomości po wejściu w życie w Polsce konwencji rzymskiej z 1980 r. o prawie właściwym dla zobowiązań umownych*, omawia w swoim artykule Maksymilian Pazdan. We wstępnej części artykułu Autor przypomina zakres praw (rzeczowych i obligacyjnych), podlegających normie z art. 25 § 2 p.p.m., a następnie omawia pojęcie zobowiązania umownego i zmiany w stanie prawnym dotyczącym nieruchomości, podkreślając, że konwencja nie reguluje kwestii należących do prawa rzeczowego, które ustala się na podstawie krajowych norm kolizyjnych prawa prywatnego międzynarodowego

Hipotekę i jej podział w przypadku zbywania części nieruchomości gruntowej lub wydzielanego lokalu omawia Jerzy Pisuliński w artykule *Hipoteka na nieruchomości zabudowanej domem mieszkalnym. Uwagi de lege lata i de lege ferenda*.

Jak wiadomo, w prawie polskim przyjęte zostało rozwiązanie, że w przypadku podziału nieruchomości hipoteka, która ją obciąża, nie dzieli się, lecz przekształca się w hipotekę łączną. Jednakże od wspomnianej zasady istnieją wyjątki. Wprowadza je przede wszystkim ustawa o spółdzielniach mieszkaniowych. Rozwiązaniom przyjętym w tej ustawie poświęca Autor wiele uwagi, dostrzegając liczne rozwiązania błędne lub co najmniej budzące poważne wątpliwości. Dużą część artykułu poświęca szczegółowemu omówieniu (ilustrując przykładami) sposobu zaspokojenia wierzytelności zabezpieczonej hipoteką łączną, na podstawie art. 76 ust. 2 u.k.w.h. i 1039 k.p.c. W końcowej części omawia próby zmiany tych uregulowań w projekcie noweli ustawy o księgach wieczystych i hipotece przyjętym przez Radę Ministrów 24 lipca 2007 r.

Następny artykuł dotyczy problematyki prawa handlowego. Nosi on tytuł *O uchwałach zgromadzeń spółek kapitałowych w protokołach notarialnych* a jego autorem jest Wojciech Popiołek.

Autor koncentruje rozważania na formie uchwał podejmowanych na walnych zgromadzeniach, a w zasadzie poświęca je w całości załącznikom do protokołu. Są to zagadnienia, którymi nie zajmowała się dotychczas doktryna, chociaż mają one istotne znaczenie w praktyce. W pełni podzielam zaprezentowane stanowisko, że podejmowane uchwały nie muszą być ujęte w treści aktu notarialnego zawierającego protokół, lecz mogą stanowić załączniki do aktu. Co prawda obowiązujące prawo o notariacie nie określa, jakie wymogi formalne musi spełniać dokument, który ma być załącznikiem (określał je art. 62 § 3 pr. o not. z 1989 r.), ale w artykule tę kwestię również wyjaśniono.

Zagadnieniom z teorii prawa poświęcony jest artykuł Ewy Rott-Pietrzyk *Wykładnia oświadczenia woli w prawie holenderskim*. Autorka przedstawia modele wykładni oświadczenia woli w oparciu o preferowane metody wykładni, omawia szczegółowo regułę *Haviltex* (nazwa od reguły sformułowanej przez holenderski Sad Najwyższy w sprawie *Ermes/Haviltex*), a w zakończeniu możliwość zastosowania tych rozwiązań w systemie prawa cywilnego, w związku z propozycjami zmian prawa cywilnego określonymi w Zielonej Księdze.

Próbę zarysowania rozwiązań prawnych dotyczących dzierżawy państwowych nieruchomości rolnych podjął Marek Stańko w artykule *Podstawowe założenia konstrukcyjne „dzierżawy rolniczej” w świetle art. 38a ustawy o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa*.

Autor przedstawił uregulowania dotyczące dzierżawy państwowych nieruchomości rolnych zawarte w art. 38a wspomnianej ustawy, porównując je z rozwiązaniami w kodeksie cywilnym i innych przepisach, stwierdzając, że uprawnienia wynikające z „dzierżawy rolniczej” z art. 38a są znacznie uboższe niż wynikające z innych umów dzierżawy. W dodatku pozycja Agencji Nieruchomości Rolnych jest znacznie silniejsza niż dzierżawcy. Rozwiązanie takie nie może być aprobowane i *de lege ferenda* należy postulować wzmocnienie pozycji dzierżawcy.

Z rozważań nad naturą culpa in contrahendo to tytuł artykułu Marii Anny Zachariasiewicz, w którym, zgodnie z tytułem, Autorka omawia problematykę odpowiedzialności za niewłaściwe zachowanie się stron w toku negocjacji. Swoje rozważania przedstawia w oderwaniu od konkretnych przepisów i analizuje kierunki rozwoju wspólne dla różnych dziedzin prawa. W oparciu o rozwiązania przyjęte w innych systemach

prawnych (Niemcy, Francja, Włochy, kraje *common law*) omawia przyczyny trudności w ocenie charakteru prawnego *culpa in contrahendo*, a następnie określa kryteria, wyznaczając jej istotę.

Ciągle aktualny problem regulacji prawnych obejmujących zasady ubiegania się o rekompensaty za mienie pozostawione poza obecnymi granicami Rzeczypospolitej Polskiej omawia Bogumiła Załęska-Świątkiewicz w artykule *Mienie zabużańskie – rekompensat ciąg dalszy* i odpowiada na pytanie, w jakim zakresie ustawa z dnia 8 lipca 2005 roku o realizacji prawa do rekompensaty z tytułu pozostawionego poza obecnymi granicami Rzeczypospolitej Polskiej zabezpiecza realną ochronę praw majątkowych osób uprawnionych do otrzymania rekompensaty.

Kolejnym artykułem omawiającym zagadnienia prawa rodzinnego po nowelizacji kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z 2004 roku jest publikacja Jacka Zrałka *Zgoda jednego z małżonków na dokonanie czynności prawnej przez współmałżonka*.

Autor dostrzega wiele wątpliwości dotyczących m.in. dokonania czynności notarialnych przez małżonków w ustroju wspólności majątkowej, które powstały po wejściu w życie wspomnianej noweli. Omawiając rodzaje czynności, na jakie małżonkowie wyrażają zgodę, słusznie stwierdza, że stanowią je takie zobowiązania, które wynikają z czynności prawnej, i dokonywana czynność mieści się w zakresie zarządu majątkiem wspólnym. Pojęcie zarządu Autor wyjaśnia, przedstawiając kontrowersyjne poglądy występujące w literaturze i chociaż proponuje praktyczne rozwiązanie wielu problemów, to jednak stwierdza w zakończeniu, że wspomniana nowela poważnie utrudnia prawidłowe wykonywanie obowiązków notarialnych.

Drugą część *Rozpraw* rozpoczyna Gerard Bieniek publikacją zatytułowaną *Notariusz w orzecznictwie Sądu Najwyższego*.

Artykuł nie jest zwykłym przeglądem orzecznictwa sądowego poświęconego notariuszowi, lecz problemowym omówieniem najważniejszych kwestii dotyczących notariatu, z przytoczeniem zarówno konkretnych orzeczeń, jak i bogatej literatury przedmiotu. W poszczególnych częściach omawia Autor pozycję prawnoustrojową notariusza, miejsce dokonania czynności notarialnych, kwestie związane z zamówieniami publicznymi, obowiązki notariusza, wymogi formalne aktów notarialnych, odpowiedzialność odszkodowawczą i karną notariusza oraz odmowę dokonania czynności notarialnej.

Jerzy Jacyszyn w artykule *Czy zmierzch „wolnego zawodu”?* przedstawia genezę tych zawodów od czasów prawa rzymskiego (zawody wyzwolone) do czasów współczesnych. Określa istotę i katalog cech wolnego zawodu (m.in. charakter świadczeń, zaufanie, tajemnica zawodowa, etos wynikający z misji i tradycji, odpowiedzialność dyscyplinarna) i podkreśla, że mimo zgłaszanych postulatów nie została wprowadzona do terminologii prawnej definicja wolnego zawodu, chociaż w niektórych przepisach ustawodawca posługuje się tym terminem. Ważna i trafna jest konkluzja Autora, że chociaż w pracach ustawodawczych można dostrzec niebezpieczny trend likwidacji tych zawodów, to w doktrynie i praktyce gospodarczej krajów Unii Europejskiej nikt nie podważa rangi i znaczenia wolnych zawodów, a przeciwnie: „kultywowana jest tradycja, tych zawodów, wyrażony jest szacunek i wartości ideowe, jakie się z nimi wiążą”. Niebezpieczne są natomiast próby rozszerzenia katalogu podmiotów określanych tym terminem, co może doprowadzić do traktowania wolnych zawodów na równi z przedsiębiorcami.

Małgorzata Zofia Król jest pierwszą przedstawicielką polskiej nauki, która w szerokim zakresie dokonuje analizy przepisów prawa notarialnego w aspekcie teoretycznoprawnym. Publikowany w recenzowanej publikacji artykuł *Jurysdykcja notariusza z perspektywy teoretycznoprawnej* poprzedziły dwa artykuły o podobnym charakterze, opublikowane w Rejencie. Pierwsza część artykułu poświęcona jest kompetencjom notariusza i czynnościom notarialnym, które są *par excellence* czynnościami określonymi w teorii prawa terminem konwencjonalnych. Następnie omawia to pojęcie oraz konwencjonalne czynności kompetencyjne i obowiązek czynienia użytku z kompetencji notariusza. Część druga poświęcona jest czynnościom notarialnym, trzecia odnosi się do wypowiedzi o zgodności z normami, a czwarta dotyczy jurysdykcji notariusza. Autorka podkreśla wagę i walor instytucji notariusza dla właściwego funkcjonowania porządku prawnego, stwierdzając, iż „w naszym kręgu kultury prawniczej użyteczność rozwiązania prawnego, polegającego na delegacji części zadań państwowych dla notariuszy, wydaje się oczywista” i na zakończenie wyraża zdecydowany sprzeciw przeciwko upolitycznionym wpływom zwulgaryzowanej postaci amerykańskiej kultury prawnej, która „w coraz większym stopniu zawłaszcza i kolonizuje coraz większe obszary”. Uwagi Autorki są bardzo trafne.

Dorota Malec w artykule *O wielkim poprzedniku „Rejenta” „Przeglądzie Notarialnym i innych polskich czasopismach środowiska notariuszy w XIX-XX w.”* przybliży czytelnikowi czasopisma poświęcone notariatowi, wspominając na wstępie pierwsze czasopismo notarialne ukazujące się w języku polskim – Kwartalnik. Organ Stowarzyszenia Kandydatów Notarialnych – wydawany już w II połowie XIX wieku. Uwagę poświęca jednak pismu, które odegrało największą rolę dla polskiego notariatu, tj. Przeglądowi Notarialnemu. Omawia historię jego powstania, okres krakowski (1922-1933) i warszawski, rolę, jaką czasopismo odegrało w konsolidacji środowiska notarialnego, w życiu samorządu zawodowego oraz w pracach nad reformowaniem notariatu (w szczególności tworzeniem ustawy – Prawo o notariacie z 1933 roku). Artykuł jest bogatym źródłem wiedzy historycznej i informacji o notariuszach oraz sprawowanych przez nich funkcjach samorządowych.

Przeгляд uregulowań prawnych z zakresu dotyczącego statusu notariusza, przysługujących mu uprawnień i sprawowanych przez niego zadań publicznych, form prawnych, w których działają kancelarie notarialne, a także możliwości łączenia funkcji notariusza z innymi zawodami prawniczymi przedstawia Piotr Mikołajczyk w artykule *Kompetencje zawodowe notariusza w zakresie sprawowania urzędu publicznego w świetle prawa unijnego oraz krajowego niektórych państw Unii Europejskiej*.

Artykuł zawiera bardzo wiele cennych informacji, dotychczas niepublikowanych i stanowi znakomite źródło wiedzy, która może służyć jako materiał porównawczy w pracach nad reformowaniem polskiego notariatu.

Zagadnienia dotyczące problematyki notarialnej w prawie wspólnotowym przedstawia również Aleksander Oleszko w artykule *Funkcja publiczna notariatu a charakter zawodu notariusza w świetle prawa wspólnotowego*. Autor omawia uregulowania prawne dotyczące tej problematyki zawarte w TWE i przyjętej w dniu 23 marca 2006 roku rezolucji Parlamentu Europejskiego w sprawie zawodów prawniczych i interesu ogólnego w funkcjonowaniu systemów prawnych i, mając je na uwadze, przedstawia tzw. regulowaną działalność zawodową notariuszy oraz wykonywanie przez nich działalności zawodowej na własny rachunek. Przytaczając bogatą literaturę przedmiotu i orzecznictwo ETS, udowadnia, że „elementy przedsiębiorczości w działalności notariusza są przede wszystkim rezultatem ustawowej niezależności notariusza od struktur organiza-

cyjnych administracji publicznej państwa oraz w sposobie wykonywania tego zawodu, pozwalającym na samodzielność organizacyjną funkcjonowania kancelarii notarialnych”. Przedstawione argumenty pozwalają Autorowi na sformułowanie słusznego wniosku, że z uwagi na wykonywanie przez notariusza funkcji publicznych danego państwa przepis art. 45 TWE wyłącza możliwość swobodnego przepływu usług i prowadzenia działalności notarialnej.

W artykule *Prewencyjna opieka prawna notariusza umożliwiająca rolnikowi wybór umowy w systemie emerytalno-rentowym* Radosław Pastuszko przedstawia obowiązki notariusza wynikające z przepisów regulujących zaopatrzenie emerytalno-rentowe rolników, mając na uwadze przepisy art. 80 § 2 i 3 pr. o not. nakazujące notariuszowi czuwanie nad należytym zabezpieczeniem praw i słusznym interesów stron i innych osób oraz udzielanie niezbędnych wyjaśnień dotyczących dokonywanej czynności notarialnej. W pierwszej części przedstawia rodzaje umów, na podstawie których rolnicy nabywali uprawnienia socjalne (mające już w większości znaczenie historyczne), natomiast analizę obowiązków przy wykonywaniu tych czynności przeprowadza na podstawie umów najbardziej aktualnych, dotyczących przeniesienia własności gospodarstw rolnych za rentę strukturalną. Autor dochodzi do słusznego wniosku, że dodatkowe elementy umowy wymagane przez przepisy rozporządzenia z 19 czerwca 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Renty strukturalnej... nie muszą być stwierdzone w akcie notarialnym, o ile powołane jest w nim postanowienie wydane w trybie określonym przepisami tego rozporządzenia”.

Na jak wiele niebezpieczeństw narażony jest notariusz, który przy wykonywaniu czynności notarialnych stara się stosować obowiązujące prawo zgodnie z wszelkimi regułami sztuki, w tym również zgodnie z aktualnym orzecznictwem sądowym i doktryną, wykazuje Zygmunt Truszkiewicz w artykule *Wpływ prawa o notariacie na instytucję rękopism wiary publicznej ksiąg wieczystych*. Już z pierwszej jego części wynika, że inspirację do podjęcia tego tematu stanowią przepisy prawa o notariacie cytowane w uwagach do poprzedniego artykułu oraz przepisy zakazujące sporządzania czynności sprzecznych z prawem (art. 81 tego prawa). Wydaje się, że takie przepisy nie powinny budzić nawet najmniejszych

zastrzeżeń. Notariusz przy wykonywaniu swoich obowiązków powinien kierować się zasadą legalizmu. Czy jest to jednak zawsze możliwe? Na pytanie to odpowiada Autor, co prawda w zakresie dotyczącym jedynie wycinka działalności notariusza, ale istotnego, gdyż dotyczącego obrotu nieruchomościami. Artykuł ma istotne walory dla praktyki wieczystoksięgowej i notarialnej, bowiem zawiera bardzo szczegółowe i wyczerpujące omówienia najważniejszych kwestii dotyczących obowiązków notariusza w kontekście instytucji wiary publicznej ksiąg wieczystych, jego roli w ustalaniu rzeczywistego stanu prawnego księgi wieczystej i sposobu postępowania w przypadkach niezgodności treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym.

Trzecią część *Rozpraw* otwiera artykuł Bernadetty Fuchs *Umowa franchisingu w projekcie Europejskiego Kodeksu Cywilnego*.

W pierwszej części Autorka stwierdza, że franchising, znany i stosowany w obrocie gospodarczym zarówno krajowym, jak i międzynarodowym, nie został wyczerpująco uregulowany w przepisach prawa i przedstawia istniejące w niektórych systemach prawnych wycinkowe uregulowania tej problematyki (m.in. Europejski Kodeks Franchisingu, a w Polsce rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2002 r. w sprawie wyłączenia określonych porozumień wertykalnych spod zakazu porozumień ograniczających konkurencję). Skupia jednak swoje rozważania na pracach związanych z Europejskim Kodeksem Cywilnym, omawiając na wstępie jego założenia ogólne, następnie, również ogólnie, regulację umowy agencyjnej i dystrybucyjnej, a szczegółowo pojęcie, istotę franchisingu, obowiązki stron oraz zakres kontroli. Autorka uznaje w zakończeniu, że uregulowania EKC dotyczące tej umowy są niezwykle udane.

Europa to „wspólnota wartości” – stwierdza w rozprawie *Aksjologiczne podstawy Unii Europejskiej* Remigiusz Sobański i przedstawia fundamentalne zasady Unii: wolność, demokrację, poszanowanie praw człowieka i fundamentalnych swobód oraz poszanowanie prawa, które są dorobkiem państw członkowskich i całej wspólnoty. Autor omawia wspomniane wartości, wskazując ich źródła historyczne (dziedzictwo), jednakże najwięcej miejsca poświęca współczesnej myśli politycznej i społecznej oraz współczesnym rozwiązaniom prawnym.

Jurysdykcja dla roszczeń z umów timesharingu to tytuł artykułu Katarzyny Sznajder. Autorka przedstawia charakter prawny tych roszczeń, zajmując się w pierwszej części koncepcją ukształtowania stosunku

prawnego, stwierdzając, że w europejskich systemach prawnych charakter timesharingu określa się w oparciu o instytucje istniejące w prawie prywatnym i przyjmuje się m.in. obligacyjną koncepcję prawa do czasowego korzystania z nieruchomości (zbliżona do najmu) bądź traktuje się je jako rodzaj prawa rzeczowego, czy jako nowy rodzaj zarówno umowy nazwanej, jak i nienazwanej, a nawet wskazuje się możliwość ujęcia stosunku prawnego na bazie konstrukcji spółki. Następnie omawia ukształtowanie stosunku prawnego w prawie polskim oraz jurysdykcję dla roszczeń dotyczących nieruchomości i wynikających z umów timesharingu, w rozporządzeniu Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 20 grudnia 2000 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych.

Rozprawy z prawa prywatnego, prawa o notariacie i prawa europejskiego zamyka artykuł Macieja Szpunara *Bezpośredni stosunek prawa wspólnotowego a obowiązek dokonywania prowspólnotowej wykładni prawa krajowego*, w którym omawia Autor zależności pomiędzy prowspólnotową (zwaną również proeuropejską czy prounijną) wykładnią prawa a bezpośrednim skutkiem prawa wspólnotowego. W pierwszej części przedstawia rozwój i podstawowe założenia tej wykładni w oparciu o orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości. W następnych, korzystając również w szerokim zakresie z dorobku literatury i judykatury, podejmuje próbę odpowiedzi na pytanie, czy sędzia krajowy, dokonując prounijnej wykładni prawa krajowego, stosuje prawo wspólnotowe. Odpowiada na to pytanie w końcowej części artykułu.

W podsumowaniu trzeba stwierdzić, że omawiana pozycja wydawnicza jest godna polecenia szerokiemu gronu prawniczemu. Zawarte w niej publikacje będą z pewnością w najszerszym stopniu służyć środowisku notarialnemu, gdyż w wielu artykułach zawarte są rozwiązania najbardziej istotnych problemów z praktyki zawodowej. W podobnym stopniu mogą być przydatne w praktyce sądowej, zwłaszcza w orzecznictwie wierzchniostopskięgowym. Prawie każde opracowanie zawiera uwagi krytyczne co do obowiązujących uregulowań prawnych, w wielu zawarte są propozycje zmian i wnioski *de lege ferenda*, dlatego mogą również stanowić ważny materiał do wykorzystania w pracach nad reformą prawa cywilnego i prawa prywatnego międzynarodowego.

Czesław W. Salagierski